

Literatura i natura: una relació promíscua

GETTY

Des de fa uns anys proliferen els llibres amb un enfocament personal sobre la natura. Philip Hoare i Sy Montgomery, dos dels seus representants més coneguts, expliquen com els ha canviat la vida l'observació de balenes, tigres i pops

a

llegim

46-47

- Entrevista a Maria Mercè Roca, autora de 'Nosaltres, les dones'
- L'Avenç publica Strindberg en català

48-49

- 'La presonera', nou volum de Proust en català
- 'Vindràs amb mi després del diluvi', novel·la de Mar Bosch

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

Si actualment podem parlar d'una tendència editorial com la *nature writing* és perquè té un bon coixí literari al darrere, representat per autors que, com a mínim des del segle XIX, escriuen sobre animals, plantes i paisatge aproximant-s'hi des de la ficció, l'assaig i la poesia. Observar l'entorn natural i traduir-lo en paraules compta amb exemples tan transformadors com el *Walden* de Henry David Thoreau, publicat el 1854; els llibres de John Muir –conegut com el pare dels parcs nacionals dels Estats Units–, i *Primavera silenciosa*, de Rachel Carson, un dels textos pioners sobre ecologisme (1962).

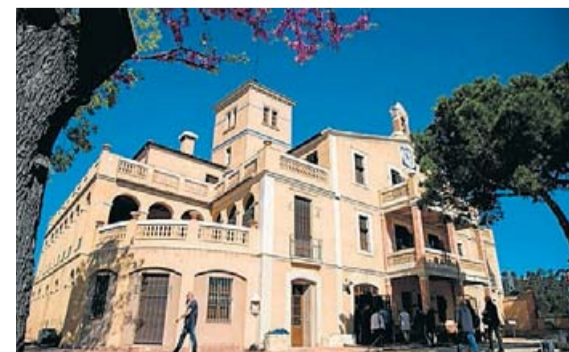
A casa nostra podríem parlar d'*Els ocells amics*, de Josep Maria de Sagarra (1924); bona part dels llibres de viatges de Josep Pla –entre els quals hi ha *Cartes de lluny* (1928)–; *Arbres*, de Josep Carner (1953), i *La mort i la primavera*, de Mercè Rodoreda (1986), en què enmig d'una natura bucòlica agonitza una societat perversa. "Hi ha un abisme d'incomprensió entre la natura que expliquem i la natura que en realitat és, potser per això seguim escrivint sobre ella –explica Philip Hoare, que l'any 2009 va publicar, amb una gran recepció crítica i bona repercussió comercial, *Leviatán o la ballena* (Ático de los Libros)–. Hi ha un assaig molt interessant de John Berger, *¿Por qué miramos a los animales?*

[2009], en què assegura que com més significats arrossegueu els animals més complicat és entendre'ls". Hoare ha dedicat més d'una dècada a estudiar les balenes i altres cetacis, viatjant per tot el món, però també analitzant-ne la percepció històrica a través de les arts. "La balena que es menja a Jonàs a la Bíblia és diferent de la criatura quasi mítica de la qual parlaven alguns mariners quan encara es creia que la Terra era plana –diu–. I aquesta percepció també va canviar quan, a partir del segle XVII, es van començar a pescar balenes i la seva carn va començar a ser cuinada: havia passat de ser una amenaça a motivar una indústria". Actualment, Hoare adverteix que la balena, sobretot a través del seu cant, s'ha convertit en una teràpia *new age* sense cap ni peus. "¿De què et pot curar, objectivament, el majestuós lament d'una balena? –es demana–. És absurd".

Al seu últim llibre, *El alma del mar* (Ático de los Libros, 2018), l'autor anglès torna a administrar coneixements d'història, ciència i literatura amb una prosa sensual, carregada d'adjectius precisos i personatges únics. "Escrivim sobre la natura perquè volem arreglar el mal que li fem, però no sé si curem les ferides, potser només les tapem –planteja Hoare–. En els últims anys hem passat d'una literatura sobre natura patriarcal, que es basava en taxonomies i afirmacions

Neix el festival Literatura a Vil·la Joana, a Vallvidrera

Durant avui i demà, Vil·la Joana obre les portes per acollir el primer festival Literatura, en què participaran Philip Hoare, Angharad Price, Josep Pedrals, Joana Santamans i Gabi Martínez. "La vocació és de fer un festival transversal, amb sessions de pensament i activitats a l'aire lliure: tallers, passejades..." –diu Emma Quadrada, directora d'aquesta cita pionera–. Al principi la idea era muntar un festival literari en un entorn natural, però quan em vaig adonar que hi havia tants autors que hi dedicaven llibres vaig reorientar el plantejament". *La nature writing* és una tendència editorial que encara no ha tocat sostre. "És un festival pensat per als lectors, perquè ens apassiona explorar –diu Quadrada–. També per a aquells a qui els agradi la natura: hi trobaran una manera diferent de relacionar-s'hi, a través d'autors que posen paraules a vivències que els han emocionat".

ARA

Philip Hoare

CRISTINA CALDERER

Sy Montgomery

FRANCESC MELCION

generals, a la integració de la nostra subjectivitat. Abolir les jerarquies sempre és positiu”.

Obrir-se en canal

Leviatán no ha estat l'únic llibre sobre natura que ha fet fortuna durant l'última dècada. Amb *F de Falcó*, Helen MacDonald (2015) va buscar la superació del dol del pare ensinistrant un xoriguer. En català el va publicar el segell català d'Ático de los Libros. “És una tendència que té camp per córrer però si s'acaba convertint en moda s'esgotarà –reconeix l'editora Claudia Casanova–. Al món anglosaxó hi ha el debat de si hi ha una frontera entre l'escriptor i el que descriu, com passa a *El peregrino*, de J.A. Baker [traduït recentment en castellà a l'editorial Sigilo], o si a través de la natura l'autor ens pot mostrar els seus neguits i, en definitiva, la interioritat. A nosaltres ens interessa sobretot aquesta segona via. En Philip s'obre en canal. També la Helen i T.H. White en un llibre clàssic com *El azor* [1951]”.

Una de les editorials espanyoles que han apostat reiteradament per la literatura sobre natura és Errata Naturae. Fundada a Madrid el 2008, va començar a recuperar Thoreau el 2012 –n'han publicat cinc llibres–, però també ha apostat per autors com Doug Peacock (*Mis años grizzly*, 2015), Sue Hubbell (*Un año en los bosques*, 2016) i Nick Jans (*Lobo negro*, 2017). Un dels últims és *El*

embrujo del tigre, de Sy Montgomery.

“El vaig publicar en anglès el 1995, després de diversos viatges als Sundarbans, una regió entre l'Índia i el Pakistan on els tigres de Bengala maten centenars de persones cada any –explica–. Hi vaig voler anar per explorar la peculiar relació entre la gent i aquests animals. Resulta que no només no volen acabar amb ells sinó que els veneren: la gran divinitat de la zona és el tigre Dakshin Rai”. Montgomery no ho va tenir fàcil, perquè quan va arribar a Calcuta va saber que s'havia quedat sense el científic que l'havia d'acompanyar; a més, estava a punt d'esclatar una guerra a la zona. “Havia de confiar en les quatre frases de bengalí que sabia i en els meus poders d'observació –diu–. Vaig descobrir que no era tan important arribar a veure tigres com entendre la noció de sagrat d'aquella terra”.

La intel·ligència dels pops

L'últim assaig de Montgomery és *El alma de los pulpos* (2015), que acaba de publicar Seix Barral en castellà. “Hem de deixar de pensar que els invertebrats no són intel·ligents –diu–. Als pops els agrada jugar, poden tenir relacions sexuals eròtiques i saben, a través del gust de la teva pell, si estàs content o trist”. En un dels capítols més emocionants del llibre, un dels pops s'abraça a

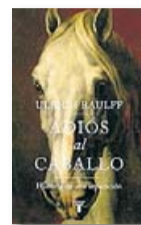
l'Anna, una de les estudiants en pràctiques del laboratori on Montgomery investigava, perquè la noia acaba de perdre la seva millor amiga, que s'ha suïcidat.

“En societats cada cop més urbanes, llegir sobre natura ens reconnecta amb realitats que no hem viscut però que formen part de nosaltres –diu Joan Carles Girbés, editor d'Ara Llibres–. Aquest 2018 hem publicat *La vida secreta de les vaques*, de Rosamund Young, o *El camí del bosc*, de Long Litt Woon, perquè expliquen històries d'arrelament, t'aporten quietud en un món estressant i són inclassificables”. La literatura sobre natura també s'ha incorporat, des de l'èxit d'*El ingenio de los pájaros*, de Jennifer Ackerman (2017), al catàleg d'Ariel. “Busquem noves maneres de relacionar-nos amb l'entorn animal i vegetal, i llibres com aquest ho exemplifiquen –diu el seu editor, Francisco Martínez Soria–. De moment hem recuperat títols sobre formigues i abelles de Maurice Maeterlinck, hem publicat *El reino ignorado*, de David G. Jara, centrat en les plantes, i properament llançarem *El ingenio de los peces*, de Jonathan Balcombe, i un assaig sobre un poeta caçador de talps”. Conscient que cal continuar ampliant horitzons, Martínez Soria ara busca “llibres potents de filosofia” que es mirin el món “sumant, a l'eix humà, l'animal i el vegetal”. ♦♦

CINC NOVETATS EN QUÈ LA NATURA ÉS PROTAGONISTA

‘Adiós al caballo’, d'Ulrich Raulff
(EDITORIAL TAURUS)

Els cavalls han protagonitzat obres literàries decisives de Lev Tolstoi i Heinrich von Kleist, però també han inspirat pintors com Degas, Picasso i Lucian Freud i han trasbalsat pensadors com Friedrich Nietzsche. Ulrich Raulff, director de l'Arxiu de Literatura Alemanya de Marbach –autor de llibres sobre el poeta Stefan George i l'historiador de l'art Aby Warburg–, repassa en aquest assaig la significació cultural dels equins des de la prehistòria fins a l'actualitat.

‘El alma del mar’, de Philip Hoare
(ÁTICO DE LOS LIBROS)

L'editora Claudia Casanova valora especialment dels llibres de Philip Hoare que són capaços de “tornar el lector fins a la innocència de les primeres lectures”. L'autor anglès, que va publicar el primer assaig sobre natura el 2009, *Leviatán o la ballena*, ha continuat indagant els secrets inesgotables de mars i oceans. “Els cetacis tenen una intel·ligència emocional superior a la nostra –diu Hoare–. Tenen cervells connectats col·lectivament: saben què pensen i senten els seus companys”.

‘El camí del bosc’, de Long Litt Woon
(ARA LLIBRES / MAEVA)

Nascuda a Malàisia però instal·lada a Noruega des de jove, on es va llicenciar en antropologia, Long Litt Woon va debutar amb un llibre, *El camí del bosc*, que “té com a punt de partida una pèrdua traumàtica que fa que l'autora es plantegi superar el dol a través de la recol·lecció de bolets”, explica l'editor Joan Carles Girbés, d'Ara Llibres. Publicat en noruec el 2017, el llibre està en procés de traducció a una desena de llengües.

‘La memoria secreta de las hojas’, de Hope Jahren
(PAIDÓS)

“La vida ens insensibilitza cap al món natural”, diu la doctora en geobiologia Hope Jahren, que es va dedicar a la ciència “per alimentar l'ànima”. El seu primer i únic llibre és *La memoria secreta de las hojas*, en què combina autobiografia i botànica. “Les plantes viuen en un altre temps i a un ritme diferent del nostre –assegura–. I tenen una complexitat enorme”.

‘El embrujo del tigre’, de Sy Montgomery
(ERRATA NATURAE)

Naturalista, guionista i escriptora, Sy Montgomery ha dedicat una vintena de llibres –per a adults i nens– a investigar els animals. N'arriben simultàniament dos dels seus títols més importants, el més recent, *El alma de los pulpos* (Seix Barral), i un dels més coneguts, *El embrujo del tigre* (Errata Naturae). L'autora viatja fins a Bengala per estudiar els tigres més violents del món, temuts i alhora adorats per la població autòctona.

